

*Олександр Коберник, доктор педагогічних наук, професор,
декан технологічно-педагогічного факультету
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

ГОТУЄМО ВЧИТЕЛЯ, ЯКОГО ЧЕКАЮТЬ У ШКОЛИ

Нещодавно в газеті “Дзеркало тижня” директор Київського ліцею бізнесу, голова Асоціації керівників шкіл Києва **Людмила Парашенко писала** “...ті наставники, які здатні навчити школяра лише вистругати стільчик або зробити молоток, сьогодні школі не потрібні”. Ці справедливі слова, що найбільшою мірою стосуються діяльності вчителів трудового навчання і якісної їх підготовки у педагогічних закладах, спонукають до серйозного аналізу ефективності діяльності факультетів, відділень педучилищ та коледжів, які здійснюють підготовку вчителів до реалізації в загальноосвітніх навчальних закладах освітньої галузі “Технологія”.

Сучасна школа настійливо вимагає плекати особистість учителя нової генерації, здатного до креативного мислення, спроможного захопити вихованців своєю творчою педагогічною діяльністю. Тому й сьогодні, як ніколи, так актуально звучать крилаті слова К.Д. Ушинського: “Особистість може виховати лише особистість”. Бо найважливішими цінностями сучасної освіти є не тільки дитина, а й педагог, здатний до розвитку задатків, таланту дитини і всього того, чим наділила її природа, захисту й збереження її індивідуальності. Сьогодення вимагає особистісно орієнтованої підготовки не тільки в шкільній, а й у педагогічній освіті, адже навчально-виховний процес – взаємозв’язана, спільна діяльність учителів і учнів. Ми маємо задуматися над питанням: “А якого вчителя трудового навчання ми готуємо? Що він може навчити учнів? Кому він потрібен?”

Майбутній учитель трудового навчання, як на мій погляд, ще на університетській лаві має усвідомити, що якісні зміни в суспільстві, які диктують необхідність підготовки творчо мислячих людей, що володіють нестандартними поглядами на життєві проблеми, навичками дослідницької роботи, здатних ефективно вирішувати нові завдання, вимагають розвитку в сучасних школярів творчого потенціалу, здатності до творчості. Сучасне високотехнологічне виробництво, підприємницька діяльність потребують не простих виконавців, а працівників, які виявляють творче, відповідальне та ініціативне ставлення до своєї роботи. Проте, як відомо, таке ставлення не виникає саме по собі – його треба виховувати. Виходячи з цього, треба домагатися,

щоб учитель у процесі трудового навчання формував в учнів не тільки певні практичні вміння та навички, а й розвивав у них творчі задатки й здібності, готував бути раціоналізаторами своєї праці. Виконати цю почесну місію може тільки вчитель трудового навчання, який оволодів сучасними технологіями навчання й виховання, здатний пізнати і розвинути кожну дитину, вчитель, який має нове педагогічне мислення.

Переорієнтація трудового навчання від фактично ремісничого навчання до розвитку творчого потенціалу особистості школяра, інтелектуального наповнення всього змісту трудового навчання, створення реальних умов для реалізації індивідуальних можливостей особистості кожного учня вимагає модернізації підготовки педагогічних кадрів, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту освітньої галузі “Технологія”, який визначив нові цілі і завдання трудової підготовки школярів: формування технічно, технологічно і комп’ютерного освітньої особистості, підготовленої до життя й активної трудової гуманістичної і природо відповідної предметно-перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Новий зміст трудового навчання спонукав викладацький корпус нашого факультету до постійного пошуку нових підходів у підготовці сучасного вчителя трудового навчання. Насамперед постійно здійснюється суттєва корекція і оновлення змісту підготовки майбутнього вчителя трудового навчання. Ми підтримуємо думку В.К. Сидоренка про необхідність створення інтегрованих курсів з дисциплін техніко-технологічної підготовки.

На факультеті такий процес розпочався: читаються інтегровані курси “Основи промислового виробництва”, “Основи аграрного виробництва”, “Прикладна механіка”, “Нарисна геометрія та креслення”, що ніякою мірою не погіршило рівень техніко-технологічної підготовки фахівців. Наведені приклади ніяк не вичерпують усіх тих можливостей для інтеграційних підходів, які можуть бути реалізовані у змісті повноцінної підготовки вчителя трудового навчання. Разом з тим внаслідок створення інтегрованих курсів стало можливим посилення гуманітарної, психолого-педагогічної й методичної підготовки вчителя,

дозволило ввести різні курси за вибором і варіативні спеціалізації, а саме: інноваційні педагогічні технології, методика організації проектно-технологічної діяльності, методика організації технічної творчості, психологія творчості тощо.

Як стверджують провідні вітчизняні вчені, гуманізація процесу навчання в цілому і трудового навчання зокрема можлива лише на умовах індивідуалізації та диференціації, які повинні стати основоположними принципами організації навчально-виховного процесу в сучасній школі. Готовність до здійснення індивідуалізації та диференціації навчання вимагає від майбутнього вчителя глибокого знання психології розвитку сучасного школяра, володіння методиками відбору та критеріями поділу дітей на групи за певними ознаками, забезпечення кожному учневі особистісного розвитку, адекватного рівневі його природного надарування та здібностей.

Саме **оновлений зміст трудового навчання**, в основу якого покладено проектно-технологічний підхід, теоретико-прикладні основи якого досить плідно розробляються науковцями нашого факультету, містить у собі невичерпні можливості для розвитку творчого потенціалу школярів. Адже, проектно-технологічна діяльність, яка інтегрує всі види сучасної діяльності людини: від появи творчого задуму до реалізації готового продукту, забезпечує.

Відповідно до цього змінюється зміст діяльності і функції вчителя трудового навчання, який має здійснювати: підбір різної складності об'єктів проектування, консультування, допомогу в підборі проектів; спостереження за ходом роботи учнів; надання допомоги окремим учням і стимулювання їхньої навчально-трудової діяльності; підтримку робочої обстановки в класі; нормування праці школярів; аналіз і узагальнення роботи окремих учнів; оцінювання проектно-технологічної діяльності на кожному етапі тощо.

На основі комплексного дослідження, що стосується нової системи трудового навчання – проектно-технологічної, проведеного викладачами, забезпечується науково-методичний супровід її реалізації через видану колективну монографію “Проектно-технологічна діяльність на уроках трудового навчання: теорія і методика”, кількох навчально-методичних посібників, які користуються попитом у різних областях України, низку статей у часописі “Трудова підготовка в закладах освіти”, шляхом проведення семінарів та читання лекцій на курсах підвищення кваліфікації учителів трудового навчання.

Водночас ми добре усвідомлюємо, що проблему впровадження проектно-технологічної системи трудового навчання не можна вирішити без підвищення рівня теоретико-методичної

підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, яка передбачає оволодіння ним найновішими досягненнями психолого-педагогічних та фахових наук. Реалізація цього напрямку спонукає до пошуку і впровадження нових активних форм і методів навчання, які спонукають не тільки до засвоєння теоретичних знань щодо сутності й методики організації проектно-технологічної діяльності учнів, а й сприяють формуванню професійних якостей і практичних умінь майбутніх педагогів.

На лекціях і практичних заняттях з методики трудового навчання такими технологіями роботи зі студентами є: розв'язування проблемних питань, евристичні бесіди, дискусії, ділові та рольові ігри, моделювання та аналіз фрагментів шкільних уроків, мікрорішення, використання елементів інформаційних технологій та інтерактивних методик. Викладачі переконані, що знання студентів будуть глибшими, якщо вони будуть засвоюватися самостійно й критично, а при використанні на практиці осмислюватиметься їх важливість. У цьому суть творчого оволодіння знаннями. Такі методи дають змогу розвивати критичне мислення студентів, формувати у них практичні вміння і навички шляхом залучення до інтенсивної пізнавальної діяльності. Тільки активні форми і методи викличуть інтерес студентів до навчання, забезпечать стимулювання творчої активності та формування творчого потенціалу майбутніх учителів.

З метою оволодіння усіма студентами методикою проектування на випускному курсі введено спеціальний курс “Проектування і виготовлення об'єктів праці”. До курсу методики трудового навчання внесено певні корективи, що пов'язані з розкриттям методики навчання учнів 5–9 класів проектування та виготовлення виробів з деревини, металу, текстильних матеріалів тощо. Студенти, крім теорії, ще й практично вчать розробляти творчі проекти під час обробки металу, деревини, текстильних матеріалів та харчових продуктів, під час практичних занять у навчальних майстернях. Зазнали змін і технологічні практики на другому та четвертому курсах, які проводяться на базі навчально-виробничих майстерень факультету. На випускному курсі студенти демонструють свої проекти на виставці творчих робіт, яка традиційно проводиться перед державними екзаменами і засвідчує готовність майбутніх фахівців до реалізації нової навчальної програми.

Подібна методична робота проводиться і з учителями-практиками на курсах підвищення кваліфікації в Черкаському обласному інституті післядипломної освіти педагогічних працівників.

Особливості функціонування загальноосвітньої

школи в сільській місцевості, виробниче оточення й характерний для сільського навчального закладу зміст трудової підготовки учнів потребує й певної уваги до підготовки майбутніх учителів трудового навчання до роботи в сучасній сільській загальноосвітній школі. Розв'язанню цієї проблеми певною мірою сприяє діяльність науково-дослідної лабораторії “Проблеми трудової підготовки учнів сільської школи”, що координується Інститутом педагогіки АПН України. Основною метою її діяльності є: вивчення особливостей трудової підготовки учнів сільської школи, пошук оптимальної моделі трудового і профільного навчання в сільській школі, розробка змісту технологічної освіти вихованців навчального закладу в сільській місцевості.

До складу лабораторії входять викладачі факультету, аспіранти, магістранти, студенти, вчителі трудового навчання. Співробітники активно співпрацюють з лабораторією трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки АПН України, виконують держбюджетну тему “Наукові основи модернізації змісту і технології трудової підготовки учнів сільської школи”. Є й перші результати. Розроблено Концепцію трудової підготовки учнів у сільських загально-освітніх навчальних закладах, яку опубліковано в газеті “Сільська школа”, експериментальну програму з трудового навчання для 5–9 класів сільських шкіл, апробація якої розпочата в 20 загальноосвітніх школах Черкаської області, йде плідна робота над пошуком оптимальних моделей та змісту профільної технологічної підготовки старшокласників.

Одним із пріоритетних напрямів роботи факультету стало впровадження в практику підготовки майбутніх учителів трудового навчання національних трудових традицій, художніх ремесел та декоративно-ужиткового мистецтва. Щоб забезпечити системність у цій важливій справі, на факультеті створено науково-методичний центр по вивченню художніх ремесел у школі.

Метою створення центру є визначення і обґрунтування змісту та впровадження методики викладання народних ремесел і промислів у загальноосвітній школі.

Якщо стисло окреслити основні змістові лінії, за якими сьогодні працює центр, то можна виділити дві найбільш суттєві. **Перша** – це дослідницька, переважно пошукова робота у відродженні традиційних технологій, ремесел, промислів тощо. **Друга** – їх дидактичний аналіз, вивчення з точки зору методики навчання і впровадження у навчальний процес на факультеті з метою навчання студентів.

Наш невеликий досвід переконує, що цілеспрямована і планомірна методична робота

має проводитись не лише із студентами, а й з учителями. Підтримка атмосфери активності, ініціативи і творчості сьогодні вкрай необхідна учителю. Тому науковці центру поклали початок великої роботи у створенні цілісної системи навчальних програм, навчальних підручників, методичних посібників. Так, зокрема, розроблено навчальні програми з різних видів декоративно-ужиткового мистецтва і народних ремесел, які впроваджуються в навчально-виховний процес **шкіл Уманського регіону**, вивчено стан впровадження художніх ремесел і декоративно-ужиткового мистецтва у школах Черкаської області, проведено комплекс практичних семінарів для учителів району, підготовлено до видання і частково опубліковано методичні посібники для вчителів, організовано авторські курси з народних ремесел та промислів. Завдяки цьому вчителі отримують всебічну організаційно-методичну допомогу. У майстер-класах з таких ремесел, як художня обробка деревини, художня вишивка, керамічна справа, плетіння з природного матеріалу, художнього розпису по бересту та інших викладачі факультету проводять роботу з ознайомлення студентів та вчителів-практиків з організаційними та методичними питаннями, які стосуються техніки і технології окремих ремесел.

Окрім наукової та методичної роботи центр популяризує українські ремесла. Участь у виставках-ярмарках, проведення різних свят декоративно-ужиткового мистецтва за участю провідних майстрів та й просто народних умільців – все це підносить українське народне мистецтво на якісно новий виток його розвитку в наші дні.

Отже, нові підходи до еволюційних змін змісту трудового навчання в загальноосвітній школі викликають необхідність вирішення багатьох проблем у формуванні особистості майбутнього вчителя трудового навчання, який готовий до реалізації основних засад Державного стандарту освітньої галузі “Технологія”. Потребує гармонізації загальнокультурна, техніко-технологічна, психолого-педагогічна й методична складові цілісної підготовки вчителя, посилити їх професійну спрямованість, забезпечити фундаментальність базової підготовки через запровадження державних стандартів, зміну об'єктів моніторингу, створення умов для персоніфікованої педагогічної освіти.

Сучасний учитель трудового навчання має бути мобільним, готовим до стрімких змін у змісті технологічної підготовки, здатним швидко переорієнтуватися на викладання будь-якого нового профілю трудового навчання в старшій школі. Такого вчителя раді будуть бачити в кожному загальноосвітньому навчальному закладі.

